

**ПРОБЛЕМАТИКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ**

Розроблено й обґрунтовано модель ресурсного забезпечення системи корпоративної безпеки. Розроблено рекомендації щодо підвищення рівня ресурсного забезпечення корпоративної безпеки на підставі аналізу діяльності акціонерних товариств. Визначено форми і механізми ресурсного забезпечення корпоративної безпеки. Досліджено й обґрунтовано концептуальний підхід до організації системи забезпечення корпоративної безпеки акціонерних товариств. Визначено цілі управління в системі забезпечення корпоративної безпеки. Вивчено структуру системи корпоративної безпеки. Розроблено інструментарій оцінювання загроз ресурсного забезпечення корпоративної безпеки. Розроблено послідовність оцінювання результативності управління системи ресурсного забезпечення корпоративної безпеки.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, система економічної безпеки, структура корпоративної безпеки, корпоративна безпека.

Постановка проблеми. В процесі розвитку економіки України відбуваються суттєві зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі функціонування корпоративних структур. Забезпечення корпоративної безпеки досить суттєво залежить від стану ресурсного забезпечення. Небезпечні явища, які супроводжують цей процес, не сприяють позитивним змінам розвитку суб'єктів господарської діяльності. В Україні спостерігається зниження фінансової стійкості більшості корпорацій, спад обсягів виробництва, зростання кількості банкрутств, зростання заборгованості збиткових підприємств. Ці негативні явища мають дестабілізуючий характер впливу на подальший економічний стан корпорацій. Дія цих явищ за умов невизначеності й нестабільності зовнішнього середовища значно підвищує ризик втрати підприємством корпоративної безпеки, а у зв'язку з цим підвищується ризик втрати ним економічної самостійності, здатності до самозбереження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробці аспектів щодо підтримки достатнього рівня корпоративної безпеки багато уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Л.Абалкін, В.Абрамов, В.Андрійчук, О.Ареф'єва, О.Барановський, О.Білорус, З.Варналій, О.Власюк, В.Воротін, В.Горбулін, В.Дикань, М.Єрмошенко, О.Захаров, Н.Куркін, О.Ляшенко, В.Мунтіян, С.Олейніков, В.Пономаренко, О.Черняк, М.Швец, В.Щелкунов, Л.Шемаєва, С.Шкарлет, В.Шликов та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування ресурсного підґрунтя формування та реалізації системи управління корпоративною безпекою з одночасним дослідженням її структури.

Викладення основного матеріалу дослідження. При ресурсному забезпеченні системи корпоративної безпеки вирішується великий перелік проблем, таких як можливість захищатися від різних зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек; забезпечення стабільності функціонування, економічної стійкості; забезпечення ефективної інноваційної та інвестиційної політики; реалізовувати власні економічні інтереси; забезпечення корпоративної незалежності; безперервного розвитку кадрового потенціалу; можливості використовувати конкурентні переваги для забезпечення зайняття ніши у ринкових відносинах; проведення модернізації виробництва. Вирішення цих завдань потребує забезпечення корпоративної безпеки, цей процес ускладнюється недосконалістю законодавчої бази, нестабільністю політичної та економічної ситуації та інше. Вагомий вплив на забезпечення корпоративної безпеки чинять стан та способи ресурсного забезпечення [1]. Причини цього криються в особливостях генези корпорацій, найсуттєвішими серед яких є аспекти організаційно-економічного, територіального, технологічного, управлінського забезпечення, різноманітність галузевої належності суб'єктів корпоративних структур, а отже, різноманітність інтересів суб'єктів корпорації, багатовекторна модель постачання ресурсів, складність технологічної складової, зимова та літня рецептури, шляхи постачання (морем, залізницею, автомобільними шляхами), залежність всіх ресурсів від фінансової складової.

Дослідження показує, що однією з основних проблем корпоративної безпеки є достатність всіх видів ресурсів. Недостатність ресурсів негативно впливає на корпоративну стабільність та підвищенню рівня надійності та усуненню різноманітних ризиків і загроз, яких зазнає корпорація у процесі свого функціонування. Власний капітал корпорації компенсує можливі втрати від ризикової діяльності, створюючи цим основу для підтримки довіри до корпорації з боку її акціонерів.

Необхідно зазначити, що вплив кожного з видів ресурсів неоднаковий. Найвагомим чинником є достатність специфічного виду ресурсу (унікального), яким володіє лише один із постачальників, і набуття якого через ринкову взаємодію потребує значно більше витрат і зусиль, що, в свою чергу, додає особливого ризику при залученні цього виду ресурсу. Також можливі проблеми при залученні фахівців,

яких не навчають в Україні (наприклад, дизайнер коврового виробництва). При цьому всередині корпорацій спрощується доступ до всіх інших ресурсів, що знижує і трансформаційні витрати, і дає змогу максимізувати загальний прибуток корпорацій. Необхідно зауважити, що цієї передумови недостатньо для врахування всього кола факторів для створення безпечного функціонування корпоративної структури. На нашу думку, інтеграція господарської діяльності у формі корпоративної структури є господарськими відносинами щодо об'єднання матеріальних, фінансових, трудових ресурсів з метою підвищення ефективного функціонування [2].

Норматив фінансових запасів корпоративних ресурсів відображає здатність корпоративної структури своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із господарських, торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Для його розрахунку всі ресурси поділяються на групи в (грошовому вимірі) за ступенем ризику та підсумовуються з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування, присвоєних для кожної групи. Усі ресурси корпоративної безпеки поділяться на п'ять груп за ступенем ризику з такими коефіцієнтами: перша група ресурсів — ступінь ризику 0 %, друга — 10 %, третя — 20 %, четверта 50 %, п'ята — 100 % відповідно. Чим вище значення показника, тим більша частка ризику, що її беруть на себе акціонери, і навпаки: чим нижче значення, тим більша частка ризику, що її беруть на себе акціонери або інші власники майнових прав, вкладники. Нормативне значення ресурсів другої групи для діючих банків має бути не меншим, ніж 10 %.

Порівнюючи фактичне значення показників, що характеризують забезпечення корпоративної безпеки з нормативними, можна зробити відповідні висновки та прийняти своєчасно відповідні рішення, що підвищать безпеку функціонування [3].

Нормативне співвідношення запасів ресурсів до сукупних витрат ресурсів відображає регулятивний розмір ресурсів, необхідний для здійснення корпоративною структурою господарських операцій. При цьому до сукупних запасів не включається сума сформованих резервів за всіма активними операціями. Нормативне значення цього показника має бути не меншим ніж 60 %. З точки зору забезпечення корпоративної безпеки даний показник є достатнім для розрахунку нормативних значень, оскільки протягом досліджуваного періоду фактичне значення показника перевищувало нормативне [4].

До основних позитивних аспектів створення корпоративної структури та її функціонування відносять ефективність використання ресурсів, що сприяє забезпеченню корпоративної безпеки і підвищенню конкурентоспроможності. Формування корпоративної структури дає можливість мобілізувати значний обсяг фінансових ресурсів, оскільки інвестори можуть використовувати більш суттєві фінансові інструментарії на розширення ринкових ніш. Крім того, при створенні корпоративних структур значно скорочуються транспортні, телекомунікаційні й розрахункові витрати, витрати на юридичний супровід [5].

Серед ресурсів, необхідних для забезпечення функціонування корпорацій, можна виділити такі види: матеріальні, нематеріальні, фінансові, кадрові, інформаційні, технічні, технологічні, правові ресурси. Ресурсне забезпечення корпоративної структури – це діяльність, спрямована на забезпечення ресурсами відповідного виду і якості, яка включає методи планування, пошуку, доставки, забезпечення зберігання, обліку. Метою ресурсного забезпечення корпоративної безпеки є створення умов, що сприяють нормальному функціонуванню корпоративної структури, впровадженню запланованих програм, підтримці стабільного економічного стану. Ресурсне забезпечення корпоративної безпеки – це циклічний процес планування, залучення пошуку, обліку та використання різних видів ресурсів, необхідних для запобігання можливих зовнішніх та внутрішніх загроз та всестороннього взаємоузгодження економічних інтересів суб'єктів корпоративної структури [6].

Відомо, що основні ресурси корпорації формують за рахунок залучення коштів акціонерів та інших суб'єктів господарювання. Ефективність залучення ресурсів залежить від рівня прибутковості корпорацій. Корпорації, що не мають суттєвого прибутку або взагалі приховують свої фінансові результати, не можуть суттєво залучати ресурси у відповідних розмірах. Відповідно фінансові результати діяльності вітчизняних корпоративних структур не можуть забезпечити достатнього рівня залучення ресурсів для стійкої діяльності. За таких умов діяльність вітчизняних корпорацій практично завжди перебуває під загрозою забезпечення корпоративної безпеки. Щонайменші коливання ситуації в економіці чи на фінансових ринках будуть відобразитися на діяльності корпорацій, створюючи для них додаткові ризики та напруженість відносин зі своїми акціонерами [7].

Протягом останніх років спостерігається позитивна динаміка фінансових показників. Статистика демонструє стрімке зростання обсягів корпоративних активів та водночас помітне відставання темпів зростання капітальної бази. Така ситуація небезпечна тим для корпорацій, що незначні обсяги власного капіталу корпорацій призводять до підвищеного ризику рейдерського захвату. За таких умов важливим завданням корпоративної безпеки є пошук шляхів забезпечення достатнього рівня ресурсів.

Якщо розглядати темпи росту корпоративних ресурсів у співвідношенні з обсягами виробництва (надання послуг), то його розмір має зменшуватися, оскільки це свідчить про покращення логістичної системи та зменшення витрат на обслуговування запасів [8].

Незважаючи на позитивну динаміку співвідношення темпів росту корпоративних ресурсів у співвідношенні з обсягами виробництва (надання послуг), розміри цього співвідношення є недостатніми, як це визначено міжнародними стандартами. В економічно розвинених країнах співвідношення темпів росту корпоративних ресурсів у співвідношенні з обсягами виробництва (надання послуг) становить від 0,18 (Німеччина) до 0,29 (Великобританія), тоді як в Україні цей показник в більшості корпорацій становив 0,19 [9].

Процес ресурсного забезпечення економічної безпеки корпоративних структур має ще одну особливу характеристику — істотну присутність іноземного капіталу на ринку. На даний час із 165 корпорацій 51 (26 %) мають іноземний капітал у 18 з них (10 %) цей капітал становить 100 % статутного фонду. Частка ж іноземного капіталу у сукупному статутному фонді корпоративних структур України становить 37,9 %, що перевищує порогове значення межі економічної безпеки на рівні 30 % [10].

Порівняно з 2012 р., коли частка іноземного капіталу збільшилася на 8,5 %, у 2011 р. його зростання становило лише 2,6 %, а в 2013 р. навіть зменшилася на 1,9 %. Кількість корпорацій з іноземним капіталом, порівняно з 2011 р., зросла на 8 корпорацій (при 14 у 2010 р.) і зменшилася на 3 у 2013 р. При цьому слід зазначити, що у 2013 р. з'явилося декілька корпорацій зі 100-відсотковим іноземним капіталом [11].

Якщо розглядати тенденції кількісної зміни корпорацій України за останні п'ять років, то їх кількість динамічно зростала — як зареєстрованих, так і діючих до 2012 р. У 2013 р. кількість зареєстрованих зменшилася на одну корпорацію, а діючих — на два. Кількість корпорацій, що перебувають у стадії ліквідації у 2013 р. зменшилася на вісім [12].

Не дивлячись на гальмування інвестування іноземного капіталу в корпоративну систему України у 2013 р., у період з 2009 до 2012 рр. цей процес активно розвивався. Так, кількість банків з іноземним капіталом за період з 2009 р. до 2013 р. зросла на 20 %, а зі 100-відсотковим капіталом — на 10 %. Відповідно, значно зросла і частка іноземного капіталу в корпоративних структурах України за п'ять років — з 20,5 % у 2011 р. до 37,9 % у 2013 р., тобто на 18,4 % [13].

Необхідно зауважити, що присутність іноземного капіталу на ринку корпоративних структур України створює йому як переваги, так і загрози. Досвід діяльності транснаціональних корпорацій в європейських країнах свідчить, що існує ризик проникнення «ефектів зараження» на корпоративний ринок України при виникненні певних негарездів у зазначених корпораціях чи країнах їх походження. В разі настання критичних ситуацій з дочірніми структурами таких корпорацій в інших країнах є приклади відмежування материнських корпорацій від проблем своїх дочірніх структур. Таке відмежування може мати різні причини, але результати для нас завжди будуть негативними.

За прогнозами експертів, українська корпоративна система може опинитися перед новою хвилею злиттів та поглинань через зростання кредитної заборгованості. Складна ситуація на світових і внутрішніх ринках, а також масове вилучення депозитів дестабілізували вітчизняну корпоративну систему. На цьому тлі українські корпорації вже сьогодні переглядають свої стратегічні плани, згортають програми розвитку, оптимізують діяльність і скорочують витрати.

Деякі експерти вважають, що період консолідації корпорацій, який розпочався в 2011 р., триватиме до кінця 2013 р. Загальна кількість корпорацій зменшиться, тоді як частка іноземного капіталу в корпоративному секторі може зрости. Особливо активними в цей період на українському ринку будуть російські інвестори. Сьогодні на російські банки припадає 9—10 % банківської системи. За прогнозами експертів, даний показник може зрости до 14—16 %. Водночас кількість вітчизняних корпорацій за цей же період може скоротитися в середньому на 50 банківських установ за рахунок невеликих корпорацій, які мають до 8 % активів українського корпоративного сектора [14].

Основна сфера, де з самого початку працюють корпорації з іноземним капіталом в Україні, — обслуговування корпоративних клієнтів, у тому числі українських підрозділів західних компаній, а також фінансування клієнтів, що орієнтовані на експорт. Але в міру закріплення на українському фондовому ринку вони дедалі активніше стали залучати на обслуговування як населення, так і підприємців.

Придбання та поглинання іноземними установами провідних вітчизняних корпорацій є одним із проявів глобалізації корпоративних ринків. З одного боку, це сприятиме залученню економіки України до транснаціональних потоків фінансових ресурсів, підвищенню рівня капіталізації корпоративної системи та впровадженню міжнародного досвіду ведення господарської діяльності. Очікується також зменшення залежності ліквідності корпоративної системи України від політичних та економічних ризиків. Всі ці процеси можуть послабити позиції вітчизняних корпорацій на національних фінансових ринках, оскільки прихід великих іноземних корпорацій призводить до зниження прибутковості господарської діяльності. Відповідно вітчизняні корпорації можуть піти з ринку внаслідок поглинання та банкрутства, що може спричинити монополізацію іноземними корпораціями українського ринку.

Відтік частини капіталів за кордон, погіршення корпоративного нагляду за господарськими операціями з боку уповноважених органів контролю, посилення іноземного контролю над

корпоративною системою України, що може негативно позначитися на рівні її корпоративної безпеки [15].

Досить суттєво це може проявитися у процесі поглинання іноземними корпораціями-гігантами українських підприємств із поступовим захопленням всього ринку, як це сталося в Литві, Польщі, Латвії, корпоративну систему яких поглинули великі австрійські та німецькі компанії. В цілому формування великих корпорацій є позитивним для економіки України, але під час кризи це відбувалося через ліквідацію корпорацій з втратою коштів акціонерів, так і самих акціонерів. Зрозуміло, що такими процесами зацікавляються рейдери. Українські корпорації для рейдерів завжди були ціллю. Маючи незначний власний капітал і в сотні разів перевищуючи його активи, а також акціонерну форму, існування зазначеної корпорації є не тільки привабливими, а й досить доступними для рейдерів. Кризові моменти для корпорації не є досить активними, вони помічають рейдерські атаки досить пізно, коли корпорацію уже треба рятувати, а не протидіяти рейдерам. Особливістю корпоративної діяльності в Україні, є те, що в ній виділяються як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Втрата платоспроможності та ліквідності хоча б однією із корпорацій призводить до суттєвих наслідків не тільки для фінансової системи країни, а й помітно відображається на соціальній та економічній ситуації, функціонування суб'єктів господарської діяльності, які були акціонерами зазначеної корпорації. Звертає на себе увагу і те, що інституційна структура корпоративної системи України залишається недостатньо розвиненою. Про це свідчить значна кількість малих підприємств (69,8 %), діяльність яких є ризиковою, низький рівень капіталізації та недостатньо ефективна господарська діяльність [15].

Ресурсне забезпечення корпоративної безпеки підприємства вимагає значних зусиль і засновується на комплексному використанні всіх видів ресурсів, їх відповідності за якістю, кількістю і здатністю керівництва використовувати традиційні види ресурсів в новому призначенні. Для корпоративних структур бути в безпеці зовсім не означає функціонувати без небезпек. Небезпеки в певних межах можуть навіть мати позитивне значення, коли вони стають однією з причин необхідної активності корпорацій. Небезпеки є неминучими в діяльності корпорацій, деякою мірою є навіть корисними, вони відіграють також і мобілізуючу роль в господарській діяльності.

Основними видами ресурсів для забезпечення господарської діяльності є фінансові, матеріальні, інформаційні та кадрові ресурси. Відповідно, заходи безпеки необхідно концентрувати саме на цих видах ресурсів, і забезпечення корпоративної безпеки залежить насамперед від рівня і ефективності захисту всіх видів ресурсів. Якщо фінансові ресурси відіграють головну роль і є основним інструментом у господарській діяльності, то матеріальні ресурси, інформація та персонал є забезпеченням ефективної фінансової діяльності. Необхідно врахувати, що приблизно 70 % коштів складають їх обігові кошти, за допомогою яких здійснюються операції, а решта використовується для забезпечення інших потреб. Головну увагу у забезпеченні корпоративної безпеки слід приділяти саме захисту господарських операцій. Разом з тим господарські операції, як і обіг коштів взагалі, забезпечується інформаційно, матеріально і, звичайно, ґрунтується на діяльності персоналу. Господарська діяльність носить інтегрований характер як використання різних складових його ресурсної бази. Забезпечення корпоративної безпеки має бути сфокусовано на захисті сукупності всіх видів ресурсів як в процесі їх формування, так і в ході використання. Основними напрямками забезпечення корпоративної безпеки має бути захист господарських операцій, їх матеріальних цінностей, інформації та персоналу. Створення такої системи є дуже важливим для забезпечення заданого рівня корпоративної безпеки при мінімальній вартості створених для цієї мети організаційно-технічних заходів і засобів захисту.

Висновки. Ресурси в процесі господарської діяльності створюють грошові потоки та нову вартість, що викликає необхідність науково обґрунтованого системного управління ними на стадіях формування та перетворення з врахуванням сучасних тенденцій розвитку, що зорієнтовані на довгострокове економічне зростання та забезпечення належного рівня корпоративної безпеки. Враховуючи потреби господарської діяльності в отриманні корпоративних ресурсів, у вирішенні проблем забезпечення, важливо визначити та оцінити всі види ресурсів, які будуть задіяні у процесі господарської діяльності корпоративних структур, їх взаємозалежність та взаємозв'язок, з метою моделювання їх впливу на рівень корпоративної безпеки у довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури:

1. *Ареф'єва О.В.* Планування економічної безпеки підприємств / *О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузьменко.* – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
2. *Вітлінський В.В.* Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч. посібник / *В.В. Вітлінський, П.І. Верченко.* – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.
3. *Власюк О.С.* Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / *О.С. Власюк* ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.

4. *Губський Б.В.* Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення : монографія / *Б.В. Губський*. – К. : Укрархбуд-інформ, 2001. — 121 с.
5. *Дворянков В.А.* Экономическая безопасность: теория и реальность угроз / *В.А. Дворянков*. – М. : МАНІО, 2000. — 245 с.
6. *Донець Л.І.* Економічна безпека підприємства : навч. посібник / *Л.І. Донець, Н.В. Ващенко*. – К. : Центр учбової літератури, 2008. — 240 с.
7. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник / *В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко* та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
8. *Шлемко В.Т.* Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / *В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько*. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
9. *Єрмошенко М.М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / *М.М. Єрмошенко*. – К. : 2001. – 309 с.
10. Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / *В.Б. Зубик, Д.В. Зубик, Р.С. Сегедов, А.Абдула*. – Минск : Высшая школа, 1998. – 345 с.
11. *Иванов А.В.* Экономическая безопасность предприятия / *А.В. Иванов, В.В. Шлыков*. – М. : Выраж-центр, 1995. – 265 с.
12. *Камлик М.І.* Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібник / *М.І. Камлик*. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
13. *Кириленко В.І.* Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / *В.І. Кириленко*. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с.
14. *Козаченко Г.В.* Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизмы обеспечения : монографія / *Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, О.М. Ляшенко*. — К. : Лыбра, 2003. — 280 с.
15. *Колосов А.В.* Экономическая безопасность хозяйственных систем : учебник / *А.В. Колосов*. — М. : РАГС, 2001. – 446 с.

РУДКОВСЬКИЙ Олександр Володимирович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Національного транспортного університету.

Наукові інтереси:

– економічна безпека корпорацій.

Тел.: (068)207-11-11.

E-mail: arudkovsky@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2014